

Філософія

УДК 111.11:17.023.36

Залужна Алла Євгенівна
 доктор філософських наук, доцент,
 професор кафедри філософії,
 Національний університет водного
 господарства та природокористування
 e-mail: zaluzhna@yandex.ua

"ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ АНАЛІЗ DASEIN" ТА ПРОБЛЕМА ІСТИНИ БУТТЯ: ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУРСУ РАНЬОГО ТА ПІЗДНЬОГО М. ГАЙДЕГГЕРА

Мета статті полягає в дослідженні трансформаційних зрушень у розумінні людського існування раннього та пізнього періоду творчості М. Гайдеггера у контексті руху філософського дискурсу мислителя від феноменологічно-екзистенційного аналізу Dasein до проблеми істини буття. З'ясовано, що морально-естетичні засади буття людини-у-світі у філософії М. Гайдеггера репрезентуються крізь призму подієвого здійснення Dasein в онтологічній причетності людини до буття, турботи і піклування, поетичного вчування та вслуховування до істини буття.

Ключові слова: екзистенція, Dasein, буття, свобода, істина буття, алетейя.

Залужная Алла Евгеньевна, доцент, профессор кафедры философии, Национальный университет водного хозяйства и природоиспользования

"Экзистенциальный анализ Dasein" и проблема истины бытия: особенности дискурса раннего и позднего М. Хайдеггера

Целью статьи является исследование трансформационных сдвигов в понимании человеческого существования раннего и позднего периода творчества М. Хайдеггера, что представлено в контексте движения философского дискурса мыслителя от феноменологическо-экзистенциального анализа Dasein к проблеме истины бытия. Выяснено, что морально-эстетические основания бытия человека-в-мире в философии М. Гайдеггера репрезентируются сквозь призму событийного осуществления Dasein в онтологической причастности человека к бытию, заботе и беспокойству за него, поэтического вчувствования и вслушивания в истину бытия.

Ключевые слова: экзистенция, Dasein, бытие, свобода, истина бытия, алетейя.

Zaluzhna Alla, D.Sc. in Philosophy, associate professor of the philosophy chair, The National university of water management and natural resources use

"The existential analysis Dasein" and the problem of the truth of existence: the peculiarities of the discourse of early and late M. Heidegger

Phenomenology is the existential philosophizing of the twentieth century which includes the using of the term "existence" that accumulates in it. The shifts are connected with critical rethinking of the classical rationalist tradition in contrast between subject and object and disregard to everything sensual and individual, trying to find new grounds of human existence. In such case the person is not an isolated being, but always stays in relations with people, nature and life. The person doesn't have only existence, but also shapes its attitude to it, that's why it is the unique and the only possible existent which seeks existence and its rootedness in it. In this context Heidegger's philosophical heritage becomes significant and relevant.

So M. Heidegger, being armed with a phenomenological method, created the fundamental ontology as the human existence phenomenology, "existential analysis of Dasein". Thus he made a radical turn in the modern philosophical thought. Basing not on the classical ontology but on the existential ontology with a focus on the problem being what needs the human being, he founded a new phenomenological existential trend in philosophy which heavily influenced the formation of anthropological, existentialist, hermeneutic and philosophical studies. That is why good prospects are being laid for further development of a new ontological reorientation with legitimization of the human inner world problems in the plane of the meaning of its existence, the justification of personal presence in the world and responsibility facing life. So the M. Heidegger's fundamental ontology and late existentialism appear as extension of Husserl's concept of functional intentionality, which has ontological existential characteristics.

In this regard, human existence is unlocked and opened to the world and appears as "being-in-the world". This openness to the world is caused by three basic categories. They are the "mood", "understanding" and "language". These categories are constitutive existential modes. According to the German philosopher understanding is identical to the openness of Dasein, because to exist in the world and to understand are same. Thus, according to M. Heidegger, E. Husserl, analyzing the subject in the surface of sequence of the consciousness and constitution of meanings acts, does not resolve the problem of the ontological status of the transcendental Ego. Therefore, in the meaning of Dasein there is available indication of the ontological interpretation of the being. It helps to deploy the problem of its existence from the existentialism of its existence. Therefore, intentionally indifferent attitude changes ontological existential nature of caring contemplation. The intentionality from the way of relationship with the act of consciousness turned into a way of Dasein attitude to life. In such way, E. Husserl's reduction and intentionality transforms into the ability of Dasein. It is always directed to nothingness until death. But if Husserl's sense is derivative from universal "logical" structures of pure consciousness, M. Heidegger's meaning appears implicated to existence.

Therefore to understand the meaning of life we should discover the meaning of human being as a temporary process of the existence, and update the understanding of the life sense.

However, even in the presence of significant differences of wide semantic range between early and late M. Heidegger the main problem of the research "Being and Time" remains a leading orientation and the subject of the constant philosophical appeal. You can agree with the philosopher, as before and after his turning, the center of the author's reflection is the problem of "the life sense", that in the horizon of "Being and Time" explicates by the existential analytics of Dasein. After the "rotation" is interpreted as the truth of existence and the possibility of being closer to the sense of being in its close association with a man.

In early M. Heidegger the problem of the sense of being is tracked through the prism of being in its own experiments considering own variants of its implementation. This is a reason of dynamic Dasein, which has never been what it is and that is why it is always a project, outline due to this the existence is the openness. The prerequisite of the openness is temporality, interpreted as historicity. The "Me" is the existence. Its essence lies in the historicity being, man is opened to the destiny of life.

The late M. Heidegger develops the concept of the human existence humanism in the sense of being, questioning and finding meaning of personal presence in the world, dialogue with being, listening, care and staying in proximity and being opened towards it.

On the grounds of carrying out the comparative analysis of the problems of human existence in M. Heidegger's works "before" and "after" the turn, the theoretical thesis were motivated which permit to do phenomenological and ontological rethinking of the traditional ethic and aesthetic categories and to realize the role and place of nonclassical patterns of philosophical discourse of the ontological reflection of the end of the XIX-XX centuries in the modern field of humanitarian knowledge.

Key words: existention, Dasein, existence, freedom, truth of the existence, aletheiya.

Феноменологічно-екзистенційне філософування ХХ ст. неодмінно залучає у свій обіг поняття "екзистенція", що акумулює в собі всі дотеперішні зрушення, пов'язані з критичним переосмисленням властивого класичній раціоналістичній традиції протиставлення суб'єкта та об'єкта і зневаги до всього чуттєво-почуттєвого й індивідуального, намагаючись знайти нові підстави людського існування. Нова онтологічна парадигма, що перебрала на себе усі рефлексивно-світоглядні функції, намагаючись вибудувати кризь призму онтологічної, антропологічної, комунікативної, феноменологічної, екзистенційної та герменевтичної перерієнтації низку філософських проєктів, невідповідково наголошує на питаннях дослідження глибин внутрішнього світу людини у площині переживання смислу свого буття. Означений перехід до онтологічних підвалин розкриває феномен буття у тісному зв'язку з людським існуванням й характеризується таким фундаментальним питанням, як питання про людину і про її буття, бо "... саме буття людини виступає основним предметом і водночас методом філософського дослідження, адже тільки в ньому відбувається інтимне поєднання суб'єкта і об'єкта, де буття мовби дає себе "торкнутися", точніше – само себе знаходить як буття" [1, 9]. Людина, відтак, постає не ізольованою істотою, а завжди знаходиться у певному ставленні до людей, природи та буття. Вона не тільки має буття, а й формує своє відношення до нього, а тому є тим унікальним і єдином можливим суцільним, яке шукає буття та свою вкоріненість у ньому. Саме в цьому контексті філософська спадщина М. Гайдеггера постає вагомою та актуальною.

Особливість людської буттєвості у фундаментальній онтології М. Гайдеггера в контексті осмислення проблем темпоральності, свободи, екзистенції, істини висвітлюється у наукових студіях В. Бімеля, П. Гайденко, Н. Мотрошолової, І. Михайлова, М. Позднякова, З. Зайцевої та ін. Тематизація естетичного контексту екзистенції з акцентуацією ролі поетичного мистецтва як найбільш адекватного способу звершення істини здійснюється такими філософами, як Г. Гадамер, Є. Фальов, С. Ставцев, Р. Сафранські, В. Подорога, А. Вольський та ін. До питань компаративного аналізу філософських інтенцій М. Гайдеггера та М. Бахтіна зверталися такі дослідники, як В. Бібіхін, Е. Соловійов, Ю. Давидов та ін., наукові розвідки яких зосереджують увагу на подібності багатьох фундаментальних положень філософів, а саме: критичного переосмислення класичного стилю мислення з характерною для нього суб'єкт-об'єктною моделлю, проблемою вкоріненості людини в бутті, витлумаченні понять "Dasein" та "Я єзм", історизму, апеляції до процесів художньої творчості тощо.

Однак за наявності надзвичайно широкого діапазону науково-дослідницьких інтересів спадщини німецького мислителя саме трансформаційні зрушення в розумінні людської екзистенції, притаманні для праць пізнього М. Гайдеггера, достатнього висвітлення на даний час не набули. Відтак, мета запропонованої статті – дослідження феномена людського буття як буття людини-у-світі в контексті руху від екзистенційної аналітики Dasein до концептуалізації існування людини в істині буття, вслуховування, піклування та перебування у близькості і відкритості до неї.

Так, М. Гайдеггер, озброївшись феноменологічним методом, створив фундаментальну онтологію як феноменологію людського існування, "екзистенційний аналіз Dasein" і тим самим здійснив радикальний поворот у тогочасній філософській думці. Взавши за основу не класичну онтологію буття, а екзистенційну онтологію з наголосом на проблемі буття, яке у своїх глибинах потребує буття людини, він започаткував новий феноменологічно-екзистенційний напрям у філософії, що великою мірою вплинув на формування антропологічних, екзистенційних, герменевтичних філософських розвідок.

Водночас у своєму феноменологічно-онтологічному тлумаченні екзистенції як буття людини-у-світі М. Гайдеггер значною мірою відштовхується від герменевтичної філософії В. Дільтея, яка у пізніших дослідженнях трансформується в онтологічну герменевтику. Прикметно, що саме під впливом "філософії життя" та герменевтичної методології для "наук про дух" В. Дільтея М. Гайдеггер в основу

своєї філософії покладає конкретне життя як вихідний феномен, про що свідчать його ранні лекції 1919-1923 рр. за назвою "Кассельські доповіді". Досить цікавим для нас є припущення дослідника філософської спадщини М. Гайдеггера І. Михайлова, котрий, аналізуючи низку трансформацій поняття життя в ранній творчості філософа, а саме "життя-фактичність-Dasein", говорить про те, що на певному етапі своєї буттєвості М. Гайдеггер міг би написати працю не "Буття і час", а саме "Життя і час" [5, 127]. І. Михайлов вважає, що розуміння життя у Гайдеггера не може бути відокремленим від світу, бо життя людини є світом, у якому вона живе. Тому буття трактується саме як "буття-у-світі", Dasein, причому Dasein розглядається не з точки зору його сутності, а з позиції його буття, у якому "Dasein = в – і – через життя бути" [5, 207]. Відтак, гуссерлівський трансцендентальний суб'єкт модифікується в онтологічну структуру Dasein, для якої світ – єдина сфера буття та можливість самореалізації. Фундаментально-онтологічна інтерпретація феноменології суб'єкта постулює не логічний, споглядальний конструкт, а активного учасника буттєвого процесу в постійному екзистуванні та виявленні смислу буття. "Буття-у-світі" – головна характеристика існування Dasein. Це "загальний світ, в якому ми всі існуємо" [9, 64], "найближчий світ повсякденної присутності", "оточуючий світ" [9, 66], "світовість світу". Підкреслимо, що саме Dasein у М. Гайдеггера уможливило розуміння життєвого світу, оскільки "тут-буття" передбачає обумовленість світу і людини й неможливість існування поза ними.

У зв'язку з цим людська екзистенція постає не замкненою, а відкритою світу й проявляється як "буття-у-світі". Ця відкритість до світу обумовлюється трьома базовими категоріями, якими є "налаштованість", "розуміння", "мова" як конститутивні екзистенціальні модуси. Розуміння у німецького філософа тотожне відкритості Dasein, бо існувати у світі і розуміти – це одне і те саме. Відтак, розуміння як "дореклексивне і допредикативне здійснюється не на рівні свідомості, а є самим способом буття людини" [4, 372] і одним з конститутивних, конструктивних елементів Dasein.

Так, на думку М. Гайдеггера, Е. Гуссерля, аналізуючи суб'єкта в зрізі послідовності актів свідомості та конституювання смислів, не вирішує питання щодо онтологічного статусу трансцендентального Ego, а тому в понятті Dasein "наявна вказівка щодо онтологічної інтерпретації цього суцього розгорнути проблематику його буття із екзистенціальності його екзистенції" [9, 43]. А тому інтенціональне байдуже відношення змінює онтологічно-екзистенційний характер турботливого споглядання. Іntenціональність зі способу відношення акту свідомості, думки перетворюється на спосіб відношення Dasein до буття. Так відбувається трансформація гуссерлівської редукції та інтенціональності у здатність Dasein постійно бути спрямованою до небуття, до смерті. Але якщо в Е. Гуссерля смисл похідний від всезагальних "логізованих" структур чистої свідомості, то у М. Гайдеггера смисл постає причетним до екзистенції. А тому пізнати смисл буття полягає в дослідженні смислу людського існування як часового подієвого здійснення екзистенції, а згодом актуалізується крізь призму осмислення проблеми істини буття.

Однак навіть за наявності істотних відмінностей широкого семантичного діапазону раннього та пізнього М. Гайдеггера, вузлова проблематика праці "Буття і час" так і залишається провідним орієнтиром й предметом постійної філософської апеляції. Не випадково на запитання кореспондентів журналу "l'Exress" щодо специфіки гайдеггерівського мислення до і після повороту філософ відповів: "М. Гайдеггер II можливий тільки з допомогою М. Гайдеггера I, а М. Гайдеггер I уже включає М. Гайдеггера II" [8, 154].

Тут не можна не погодитися з філософом, оскільки і до, і після повороту центром авторської рефлексії є питання "смислу буття", що у горизонті "Буття і часу" експлікується з допомогою екзистенційної аналітики Dasein, а уже "після повороту" осмислюється в якості істини буття та можливості наближення до неї через саме буття у його тісному зв'язку з людиною. Треба сказати, що у раннього М. Гайдеггера проблема смислу буття відстежується крізь призму буття екзистенції в її експериментах щодо власних варіантів свого здійснення. Це зумовлює динамічність Dasein, яке ніколи не є тим, чим воно є, а тому воно завжди проект, начерк, у зв'язку з чим екзистенція постає не як замкненість, а як відкритість. Передумовою відкритості виявляється часовість, витлумачена як історичність, позаяк "самість" Я – це екзистенція, сутність якої полягає в історичності, "екзистуючи вона (людина) відкрита долі буття. Екзистенція людини в статусі екзистенції історична" [10, 205]. Відтак, ранній М. Гайдеггер крізь призму феноменологічної аналітики виявляє глибинні сутнісні буттєві структури екзистенції, з допомогою яких осмислює Dasein в сенсі турботи, у зв'язку з чим виникає можливість прояснення буття як часовості. Так, М. Гайдеггер перетворює часовість як буттєву основу екзистенції в істотне поняття постметафізичної філософії. У німецького філософа часовість в її екзистенційних характеристиках є кінцевою часовістю. Кожний екзистенційний момент присутності як турботи засвідчує певні модуси часу: фактичність (минуле), закинутість, падіння (теперішнє) та проект (майбутнє), де минуле, що присутнє в теперішньому, визначає майбутнє. Взаємозв'язок трьох форм часу як єдність екстазів екзистенційної часовості постає історичністю в сенсі подієвого здійснення Dasein, що реалізується як вибір. Людина тут розглядається з позиції власного відношення до буття, для неї буття виступає завданням. Вона акумулює в собі "континуум можливостей", де кожна крапка і є "визначена подія, в якій Dasein могло б здійснитися" [7, 69].

Пізній М. Гайдеггер розробляє концепцію гуманізму існування людини в істині буття, запитуванні та пошуку сенсу особистісної присутності у світі, діалогу з буттям, вслуховування, піклування та перебування у близькості і відкритості до нього. Саме філософська рефлексія Декарта, стверджує мислитель, на відміну від досократичного "вчування" та "вслуховування" в істину буття, тематизує платонівсько-аристотелівську техніку та логіку мислення, що згодом призводить до утвердження гуманізму технічно організованої людської суб'єктивності. "Екзистенція", на думку М. Гайдеггера, є екстатичне перебування поблизу буття. Вона пастух, сторож, турбота про буття" [10, 208], – відзначає німецький

філософ. Новий зміст гуманізму повинен полягати, вважає М. Гайдеггер, у запитуванні людини про істину буття й розуміння її як екзистенції не тільки в сенсі проектування себе у світ нової можливості, а й в стоянні у просвітку буття відкрито очевидної буттєвості. Відновлення істинного змісту гуманізму стає можливим тільки за умови осмислення його як пастуха істини буття, відповідно до чого рефлексія істини буття є одночасно рефлексією "homo humanus".

Намагаючись дистанціюватися від логічного схематизму та категорійності об'єктивуючої метафізичної традиції в її "неістинності" й "несправжності", М. Гайдеггер використовує надзвичайно широку варіативність мови. Відбувається відхід від традиційного для філософської рефлексії способу викладення думок, оскільки мова виступає домівкою буття, що промовляє через великих поетів. А місце загальноприйнятих морально-естетичних категорій займають міфопоетичні символи і такі своєрідні поняття як "подієвість", "проект", "часовість", "просвіт", "відкритість", "світ", "земля", "алетейя", "очевидність" та ін. Звідси вимога вслуховування у мову буття для отримання досвіду мови, звернення до герменевтичного витлумачення багатства смислів, закладених в коренях слів, інтерпретація поетичних творів, бо саме поезія виявляється найбільш наближеною до буття. Відповідно, має місце складний семантичний контекст мовних конструкцій філософських розмислів М. Гайдеггера, що постають в площині антиномічних та тавтологічних моделей, а саме: "безсмертні смертні", "в того смерть живе, а той живе вмираючи", "світ світує", "мова мовить", "буття буттєє", тощо. Тут маємо взірць філософсько-поетичного способу мислення, досить неординарний і почасти несподіваний, адже поезія в статусі метамови постає можливістю висловлення істини буття.

Як констатує О. Соболев, "істина у М. Гайдеггера існує як істинне буття, тобто як буття, що відкриває себе. І тому істина закорінена у спосіб буття людини, якому притаманна відкритість. Саме ж людське буття може і перебувати, і не перебувати в істині" [6, 117]. Хоча істина і прямує до свого оприявнення через Dasein як "буття-у-світі", все ж "присутність" повинна здійснити межовий вибір особистісної можливості бути в екзистенційно поляризованому просторі "справжність"- "несправжність" людського існування. На нашу думку, залучення людини до істини буття є подією, що має глибокий моральний смисл, який відкриває можливість Dasein бути собою з перспективою особистісної свободи. Як ми уже констатували, після повороту екзистенція дефінується таким особливим буттям суцього, яке "стоїть відкрито для відкритості буття..., уміючи в ньому стояти" [10, 31]. Вміння стояти у відкритості та непотаємності буття виповідає себе через екзистенційно-онтологічний модус турботи, що вказує на проблему цілісності існування, екстатичності та подієвості. Спроби витлумачення істини в якості "неприхованості" певного начала, що "висвітлює сокрите", мають місце у фокусі діалогу з грецькою традицією. Зокрема, на думку М. Гайдеггера, саме Парменід вперше виявив нерозривність буття та істини, яка у Платона та Аристотеля набуває характеристик пізнання суцього і закладає тенденції забуття буття для всієї західноєвропейської традиції.

В. Бімель, тематизуючи проблему істини у філософському дискурсі основоположника фундаментальної онтології, стверджує: "Перекладаючи алетейя як "несокритість", М. Гайдеггер не тільки хоче отримати більш точний, дослівний переклад, а й передусім зробити видимим той досвід переживання, який пов'язаний з цим феноменом" [2, 118]. Так, інтерпретація істини-алетейї відбувається на основі головного принципу "самовиявлення феномена". Як бачимо, акцент ставиться на досвіді переживання неприхованості істини у сенсі взаємозв'язку алетейї та Dasein, позаяк буття потребує Dasein для свого здійснення. Важливо підкреслити, що характеристика Dasein здійснюється не тільки шляхом аналітики фундаментальних екзистенційних структур, а й на основі проблеми істини буття та відкритості, осмисленої в якості свободи Dasein.

Свобода у цьому зрізі розкривається не як сутнісна властивість людини, а трактується з позицій нового гуманізму в сенсі особистісного перебування у близькості до буття. Ця онтологічно-екзистенційна фундаментальна структура обумовлює можливість співвіднесення з сущим й виникає за умови відкритості світу та людини. Свобода Dasein у такому ракурсі постає основою істини, силою, що керує людиною, засвідчуючи небайдужість до буття в цілому. Тому мислитель уводить поняття "відкрита поведінка", що констатує свободу людини в горизонті відкритого світу, закладаючи тим самим можливість для переосмислення класичного філософського розуміння свободи. Відтак, М. Гайдеггер стверджує: "Відкритість поведінки як внутрішня можливість для правильності має основу в свободі. Сутність істини є свобода" [11, 15]. Свобода, інтерпретована філософом таким специфічним чином, акумулює в собі своєрідні онтологічно-етичні принципи відмови від байдужості екзистенційного само-впускання себе у відкритість.

Отож, істина містить вектор подієвості й відповідно до нього відбувається утвердження свободи людини у її відкритості до світу. А сама свобода є подією здійснення буття, розкриття істини, смислу та проявлення несокритості. Адже річ спроможна показувати себе, досягати сфери несокритості при зустрічі відкрито-очевидного та Dasein у його відкритості до світу. Людина, перебуваючи в ситуації близькості до буття, визнаючи пріоритетність буття, до якого має прислуховуватись, здобуває свободу і власну самість. Свобода досягається нею шляхом підпорядкування себе істині буття та віддання у розпорядження її зобов'язуючих правил.

Досвідне переживання несокритості відбувається у зрізі випрошування істини та істинного буття людини. Коли "тут-буття" у відкритості входить в очевидне, то дозволяє приходити слову, давати міру правильності існування. І саме запитуюча філософія, вважає М. Гайдеггер, повинна здійснити перехід від метафізики до буттєвого мислення, пожертвувати вченням про суще задля актуалізації

питання істини буття й здійснити поворот до буття. А ініціатива запитування смислу буття та істини переноситься від екзистенції до самого буття, до якого причетна людина. Особлива роль тут належить поету, тому що слухати поклик буття і нести істину буття у близині до нього, вважає німецький філософ, випадає на долю тільки мислителям і поетам.

А відтак, буття привідкриває себе, окликає людину, розкриваючи суще. Воно потребує мислителів та поетів, щоб надати слово, крізь призму якого звістка передається світу. Саме поет дає можливість слову промовляти його, тим самим нести світу послання буття. Як посередник між буттям та людьми, він повинен у поетичному сказанні пережити досвід мови і слова, осягнути відношення між словом і річчю, здійснити акт найменування, адже шляхом надання імені сущому поет створює світ. Він несе у собі поклик слова як дар, оскільки слово, зумовлюючи проявлення сущого, володіє великою силою. Але це не свавільне поетичне сказання, а послух поклику буття, що дає можливість піднести поета до буттєвого акту найменування сущого, бо тільки у просвіті буття, у сказанні, надається буття слову, яке висвітлює, підносить, звільняє. Тому так важливо почути поклик буття, що протистоїть поглинанню людини сущим і формує засади моральнісного існування.

Отже, у філософії М. Гайдеггера маємо своєрідне протиставлення метафізичного мислення та онтологічно морально-естетичної концепції близькості людини до буття, що у пізній період творчості набуває виміру поетичного вслуховування в істину буття та отримання слова-дару, яке дає міру правильності існування. Людське існування потребує певної етизації з метою запобігання деструктивно-руйнівним проявам реалізації Dasein в її екзистенційних модусах. А репрезентація "людини-у-світі" як "сторожа" та "пастуха буття", в якому істина оприявнюється за допомогою міфопоетичної мови великих поетів, окреслює нові перспективи морально-естетичних орієнтирів.

Література

1. Аляев Г.Е. Філософський універсум С.Л. Франка. Персоналістична метафізика вседності в горизонті новітньої онтології ХХ століття: монографія / Г. Е. Аляев. – К.: Парапан, 2002. – 368 с.
2. Бимель В. Мартин Хайдеггер сам свидетельствующий о себе и о своей жизни / Вальтер Бимель ; [пер. с нем. А. Верникова]. – Челябинск: Урал, 1998. – 282 с.
3. Гайденко П.П. От исторической герменевтики к "герменевтики бытия": критич. анализ эволюции М. Хайдеггера / П.П. Гайденко // Вопросы философии. – 1987. – № 10. – С. 124–133.
4. Гайденко П.П. Прорыв к трансцендентному: новая онтология ХХ века / П.П. Гайденко. – М.: Республика, 1997. – 495 с. – (Философия на пороге нового тысячелетия).
5. Михайлов И.А. Ранний Хайдеггер: между феноменологией и философией жизни / И.А. Михайлов. – М.: Прогресс-Традиция, 1999. – 284 с. – (История идей XIX–XX вв. в современных условиях).
6. Соболь О.М. Постмодерн і майбутнє філософії / О.М. Соболь. – К.: Наук. думка, 1997. – 188 с.
7. Фалев Е.В. Герменевтика Хайдеггера / Е.В. Фалев. – СПб: Алетейя, 2008. – 224 с.
8. Хайдеггер М. Беседа с Хайдеггером // Разговор на проселочной дороге : избр. ст. позд. периода творчества / Мартин Хайдеггер. – М., 1991. – С. 146–158.
9. Хайдеггер М. Бытие и время / Мартин Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Библихина]. – Изд. 3-е, испр. – СПб.: Наука, 2006. – 452 с.
10. Хайдеггер М. Время и бытие : ст. и выступления / Мартин Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Библихина]. – М.: Республика, 1993. – 447 с. – (Слово о сущем).
11. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге : избр. ст. позд. периода творчества / Мартин Хайдеггер ; [пер. с нем. под ред. А. Л. Доброхотова]. – М.: Высш. шк., 1991. – 192 с.

References

1. Aliaiev H.Ye. Filisofskii universum S.L. Franka. Personalistychna metafizyka vseiednosti v horizontah novoi ontolohii XX stolittia: monograph / H.Ye. Aliaiev. – K.: Parapan, 2002, – 368 p.
2. Bimel V. Martin Khaidegger sam svidetielstvuiushchii o sebe I o svoiei zhyzni / Valter Bimel; [translated from English language by A. Vernikov]. – Cheliabinsk: Ural, 1998. – 282 p.
3. Haidenko P.P. Proryv k transtsendentnomu: novaia ontolohiia XX veka / P.P.Haidenko. – M.: Respublika, 1997. – 495 p. – (Filosofiiia na poroge novoho tysiachielietiiia).
4. Haidenko P.P. Ot istoricheskoi hermenevtiki k "hermenevtike bytiiia": kriticheskii analiz evolutsyi M. Haideggera / P.P. Haidenko // Voprosy filosofii. – 1987. – №10. – P. 124-133
5. Mihailov I.A. Rannii Haidegger: mezhdhu fenomenologiiiei I filosofiiiei zhyzni / I.A. Mihailov. – M.: Progress-Traditsyia, 1999. – 284 p. – (Istoriia idei XIX-XX vv. V sovremiennyh usloviiiah).
6. Sobol O.M. Postmodern I maibutnie filosofii / O.M.Sobol. – K.: Nauk. dumka, 1997. – 188 p.
7. Falev E.V. Hermenevtyka Haideggera / E.V. Falev. – SPb: Aleteia, 2008. – 224 p.
8. Haidegger M. Biesieda s Haideggerom // Razgovor na prosiolochnoi doroge: izbrannyie statii pozdneho perioda tvorchestva / Martin Haidegger. – M., 1991. – P. 146-158.
9. Haidegger M. Bytiiie I vriemia / Martin Haidegger; [translated from German language by V.V. Bibihin]. – Izd.3-e, ispr. – SPb.: Nauka, 2006. – 452 p.
10. Haidegger M. Vremia I bytiiie: st. I vystupleniia / Martin Haidegger; [translated from German language by V.V. Bibihin]. – M.: Respublika, 1993. – 447 p. – (Slovo o sushchiem).
11. Haidegger M. Razgovor na prosiolochnoi doroge: izbrannyie statii pozdneho perioda tvorchestva / Martin Haidegger; [translated from German language edited by A.L. Dobrohotov]. – M.: Vysshiaia shkola, 1991. – 192 p.